

فدایان؛

طب، سحر، اسطوره و دین در عهد باستان

۱۴۶۲۷۱۴

www.ketab.ir

نویسنده: خزعل الماجدی

ترجمه: سمانه گندمی

سرشناسه	ماجدی، خزعل، ۱۹۵۱ - م.
عنوان قرارداد	Majidi, Khazal
عنوان و نام پدیدآور	بخور الآلهة: دراسة في الطب و السحر و الأسطورة و الدين، فارسی خدایان: طب، سحر، اسطوره و دین در عهد باستان نویسنده خزعل ماجدی: ترجمه سمانه گندمی.
مشخصات نشر	تهران: ایشثار، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	ص، ۳۷۹ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۹۱۰۴۶-۱-۳
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. [۳۷۱] - ۳۷۹: همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	دین آشوری و بابلی Assyro-Babylonian religion پرشکی آشوری و بابلی Medicine, Assyro-Babylonian گندمی، سمانه. ۱۳۶۳ - مترجم
شناسه افزوده	BL۱۶۲۰
رده بندی کنگره	۲۹۹/۲۱
رده بندی دیویی	۹۵۳۷۲۸۷
شماره کتابشناسی ملی	فیا
اطلاعات برگزیده کتابشناسی	

خدایان: طب، سحر، اسطوره و دین در عهد باستان

نویسنده: خزعل الماجدی ترجمه: سمانه گندمی
نشر: ایشثار نویت چاپ: اول ۱۴۰۲
تیراژ: ۱۰۰ نسخه طراح جلد: مهدیه سعدی
صفحه آرا: زهرا استواری

سایت: ishtaar.ir

ایستاگرام: ishtarpublication

ایمیل: ishtarpublication@gmail.com

تلفن: ۰۹۰۲۱۱۳۵۹۷۶ تلگرام: ۰۹۰۲۱۱۳۵۹۷۶

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۱۰۴۶-۱-۳

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص انتشارات ایشثار است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی، الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

مقدمه ..... ش

فصل اول - مقدمه کلی در سحر، اسطوره، دین و علم ۱

موضوع اول: سحر ۳

الف) نام‌ها، زمینه‌ها و ماهیت سحر ۳

۱- سحر ماوراء الطبیعه ۳

۲- جادوی همانندپنداری ۴

۳- جادوی دروغین ۶

ب) رابطه سحر با علم و دین ۷

ج) مواد پدید آورنده سحر ۱۱

د) قوانین سحر ۱۳

ه) طبقه بندی جادو و انواع آن ۱۶

و) باورهای جادویی ۲۰

۱- فتیشیسم ۲۰

۲- آئیمیسم ۲۲

۳- توتیمیسم ۲۴

موضوع دوم: اسطوره ۲۹

الف) تعریف اسطوره و چیستی آن ۲۹

ب) تفاوت اسطوره، افسانه و حماسه ۳۱

ج) انواع اسطوره‌ها و طبقه‌بندی آن‌ها ۳۳

د) اساطیر: تعریف و پیدایش آن ۳۷

ه) مکاتب اساطیری ۳۹

۳۹	۱- مکاتب قدیم .....
۴۱	۲- تلاش‌های علمی برای توضیح اسطوره‌ها پس از رنسانس .....
۴۱	۳- مکاتب مدرن .....
۴۷	موضوع سوم: دین .....
۴۷	الف) تعریف دین و چیستی آن .....
۵۰	ب) له‌ولفه‌های اصلی و فرعی دین .....
۵۱	۱- اعتقاد .....
۵۱	۲- مناسک .....
۵۲	۳- اسطوره .....
۵۵	ج) نظریه‌های پیدایش دین .....
۶۰	د) طبقه‌بندی ادیان .....
۶۵	موضوع چهارم: علم و رابطه آن با جادو، اسطوره و مناهب .....
۶۵	الف) علم و سحر .....
۶۷	ب) علم و اسطوره .....
۷۲	ج) علم و دین .....
۷۵	فصل دوم- تاریخ طب، سحر، اسطوره و دین در عراق قدیم .....
۷۵	موضوع اول: دوران ماقبل تاریخ .....
۷۶	الف) دوران پارینه سنگی .....
۸۰	ب) دوران میان سنگی .....
۸۱	ج) دوران نوسنگی .....

موضوع دوم: دوره‌های تاریخی	۹۵
الف) فرهنگ سومری	۹۵
۱- رابطه پزشک، جادوگر، پیشگو و افسونگر	۹۵
۲- خدایان و شیاطین طب (علل بیماری و شفا)	۹۷
۳- نخستین طبیبان سومری	۹۸
۴- اولین قانون دارو (اقریاذین)	۹۹
ب) فرهنگ اکدی	۱۰۰
۱- نقش چشمگیر پیشگویی در طب اکدی	۱۰۰
۲- نشانه‌هایی که برای یک فالگیر در مسیر دیدار با بیمار ظاهر می‌شود	۱۰۲
۳- تشخیص و هشدار در طب داخلی اکدی	۱۰۳
۴- تشخیص بارداری و زایمان	۱۰۴
۵- خدایان و شیاطین طب اکدی	۱۰۶
ج) فرهنگ بابلی	۱۰۶
۱- پیدایش تخصص آشکار در پزشکی	۱۰۷
۲- پزشکی و قوانین	۱۰۹
۳- طب و رابطه آن با جادو و دین	۱۱۰
د) فرهنگ آشوری	۱۱۱
۱- جنبه‌های علمی طب آشوری	۱۱۲
۲- جنبه‌های مذهبی در طب آشوری	۱۱۸
فصل سوم- طب و سحر در میراث بین النهرین	۱۲۳
موضوع اول: جادو در بین النهرین	۱۲۳
الف) تاریخچه جادو در بین النهرین	۱۲۳
ب) روش‌ها و مکانیسم‌های جادو	۱۲۷
۱- کلمه	۱۲۸
۲- نام	۱۲۹

- ۳- حرز ۱۲۹
- ۴- اشکال جادویی ۱۳۰
- ۵- اعداد ۱۳۱
- ۶- حیوانات ۱۳۳
- ۷- آداب سوزاندن، دفن، آب، گشودن گره و بنا ۱۳۴
- موضوع دوم: مظاهر ارتباط طب و سحر ۱۳۷
- الف) ایا ایزد طب و سحر ۱۳۷
- ب) طیب جادوگر مانند ایا ۱۳۸
- ج) بیماری‌های ذهنی و روانی و جادو ۱۳۹
- د) شیاطین: میکروب‌های جادویی ۱۴۱
- ۱- خدایان دنیای باستانی میولی یا آب ۱۴۲
- ۲- ایزدان جهان زیرین جهنمی ۱۴۳
- ه) شیاطینی که از عالم اموات فرود می‌آیند ۱۴۳
- موضوع سوم: انواع جادوهای پزشکی ۱۴۷
- الف) جادوی پزشکی پیشگیرانه ۱۴۷
- ۱- طلسم بازوزو ۱۴۸
- ۲- طلسم لاماشو ۱۴۹
- ۳- طلسم آنمو (آتیمو) ۱۴۹
- ۴- طلسم باین ۱۵۰
- ب) جادوی سیاه (کشفو): به وجود آوردن بیماری سحری ۱۵۰
- ۱- مانترا جیرا ۱۵۳
- ۲- طلسم نسکو ۱۵۴
- ۳- طلسم اسارخوئی ۱۵۴
- ۴- طلسم پیاز ۱۵۴

فهرست | خ

ج) سحر طبی درمانی یا دارویی	۱۵۵
۱- فوهو: درمان با جایگزین	۱۵۵
۲- کفاره	۱۵۷
۳- پاکسازی	۱۵۸
۴- داروهای جادویی	۱۵۹

فصل چهارم- طب و پیشگویی در میراث بین النهرین	۱۶۱
موضوع اول: مقدمه‌ای بر پیشگویی و طبقه‌بندی آن	۱۶۱
الف) پیشگویی و خبر از غیب	۱۶۱
ب) طبقه‌بندی پیش‌بینی	۱۶۵
۱- پیشگویی خطوط و اشکال	۱۶۵
۲- فال انبیاء	۱۷۳
۳- فال حروف و علائم مکتوب	۱۷۴
۴- فال عدد	۱۷۴
۵- طالع‌بینی و تفسیر اجرام آسمانی	۱۷۷

موضوع دوم: پیشگویی پزشکی در بین النهرین	۱۸۱
الف) خاستگاه فال و پیشگویی در بین النهرین	۱۸۱
ب) خدایان، متون و اجزای پیشگویی پزشکی در بین النهرین	۱۸۳
ج) انواع فال طبی در بین النهرین	۱۸۵
۱- پیشگویی از بیماری به ظاهر	۱۸۶
۲- پیشگویی از ظاهر به بیماری	۱۹۰
د) فال و نشانه‌شناسی	۱۹۳

۱۹۷.....	فصل پنجم - طب و اسطوره در میراث بین النهرین
۱۹۷.....	موضوع اول: طب و اساطیر سومری
۱۹۸.....	الف) درخت خدایان سومری
۱۹۸.....	نسل اول
۱۹۹.....	نسل دوم
۱۹۹.....	نسل سوم
۱۹۹.....	نسل چهارم
۲۰۰.....	نسل پنجم
۲۰۱.....	نسل ششم
۲۰۲.....	نسل هفتم
۲۰۴.....	ب) اساطیر پزشکی سومری
۲۱۷.....	موضوع دوم: پزشکی و اساطیر بابلی
۲۱۷.....	الف) شجره خدایان طبی بابلی
۲۱۷.....	نسل اول
۲۱۸.....	نسل دوم و سوم
۲۱۸.....	نسل چهارم
۲۱۹.....	نسل پنجم: خدایان عناصر چهارگانه
۲۲۰.....	نسل ششم
۲۲۱.....	نسل هفتم
۲۲۱.....	نسل هشتم
۲۲۱.....	نسل نهم
۲۲۳.....	ب) اسطوره‌های طب بابلی
۲۲۴.....	اساطیر

۲۳۹.....	فصل ششم- طب و دین در میراث بین النهرین
۲۳۹.....	موضوع نخست: فلسفه دین در مسیر بیماری و شفا
۲۴۰.....	الف) پیش از بیماری
۲۴۰.....	۱- نقض قوانین الهی
۲۴۶.....	۲- شر
۲۴۷.....	۳- حمله به دست خدا یا یکی از شیاطین
۲۴۸.....	۴- نقش ایزد به عنوان محافظ یا فرشته شخصی
۲۵۰.....	۵- مجازات
۲۵۰.....	ب) در هزارتوی بیماری
۲۵۰.....	ج) پس از بیماری
۲۵۷.....	موضوع دوم: طب و نهاد دینی بین النهرین
۲۵۸.....	۱- معبد
۲۵۸.....	۲- کاهنان
۲۶۷.....	فصل هفتم- دیدگاه علم نوین درباره جادو، اسطوره و دین و رابطه آنها با طب و علم
۲۶۹.....	بخش اول: علوم روانشناسی
۲۷۱.....	موضوع اول: روانشناس روانکاوی و مکتب فروید
۲۷۱.....	الف) فروید و مشکلات روانکاوی
۲۷۱.....	۱- دستگاه روانشناسی
۲۷۶.....	۲- پیچیدگی‌ها و عقده‌های روانی جنسی
۲۸۲.....	۳- مراحل رشد جنسی از دیدگاه فروید
۲۹۵.....	موضوع دوم: روانشناسی، روانکاوی و مکتب یونگ
۲۹۵.....	الف) یونگ - ناخودآگاه جمعی و نمادهای روانشناختی

- ۱- ناخودآگاه جمعی ۲۹۵
- ۲- رویاها و نمادها ۲۹۸
- ۳- همزمانی ۳۰۱
- ب) پس از یونگ ۳۰۳
- ۱- هندرسون، نمادهای اسطوره قهرمانی ۳۰۳
- ۲- فون فرانتس، هسته روانشناختی ۳۰۵
- موضوع سوم: فراروانشناسی ۳۰۹
- الف) فراروانشناسی چیست؟ ۳۰۹
- ب) پدیده‌های فراروانشناسی ۳۱۰
- ۱- تله پاتی ۳۱۱
- ۲- روشن بینی ۳۱۳
- ۳- روان حرکتی ۳۱۵
- ۴- هینوتیزم ۳۱۶
- ۵- یوگا ۳۱۸
- ۶- روان سنجی ۳۲۰
- ۷- القاء ۳۲۱
- ۸- میدان‌های انرژی در اطراف انسان ۳۲۱
- ۹- گردونه‌های انرژی ۳۲۴
- بخش دوم: علوم طبیعی ۳۲۹
- موضوع اول: کوانتوم و نسبیت ۳۳۱
- ۱- کوانتومی ۳۳۱
- ۲- نسبیت ۳۳۵
- الف. نظریه نسبیت خاص ۳۳۵
- ب. نظریه نسبیت عام ۳۳۸

ج. نظریه فیزیکی یکپارچه	۳۴۱
موضوع دوم: کل گرایی و علمای آینه	۳۴۵
الف) اصول اساسی کل نگری	۳۴۵
۱- کل نگری و جامعیت	۳۴۵
۲- آینه	۳۴۶
۳- آشوب	۳۴۷
ب) پرچم‌ها و زمینه‌های کلان	۳۴۹
۱- دیوید بوم: فیزیک جهان آینه‌ای	۳۴۹
۲- پریگوژین: شیمی گرداب ناگهانی	۳۵۶
۳- شلدریک: زیست‌شناسی اشکال پنهان	۳۶۰
۴- باربرام، ذهن آینه‌ای	۳۶۱
خلاصه نتایج	۳۶۳
۱	
منابع و مراجع عربی	۳۷۱

مقدمه

بی‌تردید پیوند جنبه‌های معنوی با وجوه مادی در انسان دلیل اصلی تغییرات کیفی است که بشر از طلوع تاریخ تا به امروز شاهد آن بوده است.

گرچه نظام سحر، پیشگویی، اسطوره و دین جنبه معنوی دارد، طب، نجوم و شیمی سر فصل‌های آغازین علمی را تشکیل می‌دهند که اموری اجتناب‌ناپذیر چون انسان، هستی و اشیاء را بررسی می‌کنند؛ زیرا انسان دانش را میبیند و نه تنها از طریق حواس، بلکه با روح خود، با آن ارتباط برقرار می‌کند.

دانشمندان و محققان از این همزیستی که مورد توجه شرق باستان و دلیلی برای هماهنگی، تعادل، نوآوری و صلح بود، شگفت‌زده شده‌اند. زمانی که دوران یونان فرا رسید، شکاف‌ها بین این زمینه‌ها گسترش یافت، و گسترش این شکاف تا به امروز ادامه دارد. علی‌رغم پیشرفت سریع علمی که با این امر امکان پذیر شده است، این یک انزوای شدید بین زمینه‌های آگاهی و تجربه انسان است که به انسان و هماهنگی او با اطراف و قدرت‌هایش آسیب می‌رساند. چه بسیار شاعران، هنرمندان و دانشمندانی با دیدی گسترده کوشیده‌اند شکافی را که روح و علم را از هم جدا می‌کند، از بین ببرند، اما بهای علم و ماده مملو از گرایش‌های مصرف سریع است که همه اینها مانع از ظهور یک تعادل جدید می‌شود.

این کتاب بر اساس پایان‌نامه دکتری است که برای تحصیلات تکمیلی به مؤسسه تاریخ و میراث علمی عرب ارائه کرده‌ام. تلاشی است برای بررسی ارتباط پزشکی، جادو، پیشگویی، اسطوره و دین در میراث بین‌النهرین (سومر، اکد، بابل و آشور). با اخذ مدرک دکتری، بر آن شدم این پایان‌نامه را به عنوان کتابی با متن روان در اختیار خوانندگان قرار دهم؛ در نتیجه جنبه آکادمیک آن را با طبع خواننده سازگار و لذت بخش نمودم کردم. اصلاحاتی انجام دادم و فصل اول را که به مقدمه کلی جادو، اسطوره، دین و علم اختصاص داشت، گسترش دادم و آن را به فصلی جدا تبدیل کردم که بدون توجه به زمان و مکان، کتابی مستقل برای تمامی این زمینه‌ها باشد. همچنین شایسته دانستم در فصل پایانی به دیدگاه علوم جدید بر این زمینه‌ها بپردازم؛ بدین ترتیب این فصل نیز به کتابی جدا تبدیل شد که علوم انسانی روان‌شناختی و فراروان‌شناختی و همچنین علوم طبیعی کوانتومی، نسبی‌گرایانه و کلان

در حوزه سحر، پیشگویی، اسطوره و دین را در بر دارد و آن‌ها را به شیوه‌های زیر مورد بررسی قرار می‌دهد:

الف) از طریق نیروهای نهان در انسان مطابق تحلیل روانی فروید و یونگ.

ب) از طریق تقابل بین انسان و جهان، مانند علوم فراروان‌شناختی.

ج) از طریق نیروهای جاری در هستی چون عقده‌ها یا انرژی موجود در طبیعت.

لازم می‌دانم از دکتر فوزی رشید، استاد زبان و میراث سومری و رئیس مؤسسه تاریخ عربی و میراث علمی تحصیلات تکمیلی در بغداد، که نظارت بر تهیه این رساله دکتری را بر عهده داشته است، قدردانی کنم، همچنین از دکتر مؤید سعید بسیم، مدیر کل اداره آثار باستانی و میراث در عراق و رئیس جمهور و سردبیر مجله سومر و پروفیسور نائل حنون، متخصص آثار باستانی وادی بین النهرین و رئیس دانشکده هنر دانشگاه قادسیه و دکتر طه شیب، استاد پاتولوژی و شیمی بالینی در دانشکده داروسازی دانشگاه بغداد و کلیه عزیزانی که کمیته دفاع پایان نامه را تشکیل دادند و با من به تفصیل در مورد مطالب پایان نامه بحث کردند و در آن تعمق نموده و اصلاح و اضافاتی اعمال کردند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

توفیق از آن خداست.

خزعل ماجدی